

Nieuwsbrief SR Updates

Nummer 31, 2023

Redactie: prof. mr. J.S. Nan en mr. C.L. van der Vis.

INHOUDSOPGAVE

Hoge Raad

[Hoge Raad, ECLI:NL:HR:2023:1295](#) 17-10-2023

Drievoudige moord: psychische stoornis en voorbedachte raad.

[Hoge Raad, ECLI:NL:HR:2023:1462](#) 17-10-2023

Diamantenroof Schiphol. Post-Keskin: ondervragingsrecht en gebruik
verschoningsrecht.

RECHTSPRAAK

Diamantenroof Schiphol. Post-Keskin: ondervragingsrecht en gebruik verschoningsrecht.

Diamantenroof Schiphol. Post-Keskin: ondervragingsrecht en gebruik verschoningsrecht.

Wenk

De verdediging klaagt namens verdachte, ten aanzien van wie medeplegen diefstal met geweld en medeplegen poging tot diefstal met geweld van diamanten op Schiphol is bewezen verklaard, dat het gebruik voor het bewijs van de uitlatingen van de medeverdachte [7] onverenigbaar is met het door artikel 6 EVRM gewaarborgde recht op een eerlijk proces.

Het hof overweegt met betrekking tot de uitlatingen van [7] in dat de Hoge Raad in ECLI:NL:HR:2021:576 onder meer heeft overwogen dat vooropgesteld dient te worden dat deze overwegingen van de Hoge Raad betrekking hebben op de situatie dat de verdediging heeft verzocht om een getuige te horen ten aanzien van wie de verdediging het ondervragingsrecht nog niet heeft kunnen uitoefenen, terwijl deze getuige al (in het vooronderzoek of anderszins) een verklaring heeft afgelegd met een belastende strekking. In de onderhavige zaak is deze situatie niet aan de orde, nu [7] niet op enig moment in deze procedure als getuige een verklaring heeft afgelegd die de verdachte belast.

Het voorgaande laat echter onverlet dat [7] tijdens het gesprek op 17 juni 2013 uitlatingen heeft gedaan die belastend zijn voor verdachte. Nu de verdediging geen behoorlijke en effectieve mogelijkheid heeft gehad om hem vervolgens als getuige over deze belastende uitlatingen te bevragen, dient naar het oordeel van het hof te worden beoordeeld of het proces desondanks als geheel eerlijk is verlopen. Bij die beoordeling acht het hof van belang dat:

(i) de verdediging in hoger beroep in de gelegenheid gesteld is om het ondervragingsrecht jegens [7] uit te oefenen, maar deze heeft zich beroepen op het hem toekomende verschoningsrecht. Er is dus een geldige reden waarom hij niet als getuige kon worden ondervraagd;

(ii) bij de waardering van het gewicht van de belastende uitlatingen die [7] heeft gedaan van belang is dat deze uitlatingen steun vinden in een reeks van feiten en omstandigheden en die in onderlinge samenhang dienen te worden beschouwd. Daarbij benoemt het hof wat de betrokkenheid van de verdachte betreft in het bijzonder (a) de telefonische contacten tussen de verdachte en betrokkene [5] op de dag dat de uitgebrande Renault Expresse met goederen afkomstig uit de diamantroof is aangetroffen, (b) de bladzijde die op 9 januari 2006 in de jas van verdachte is aangetroffen met daarop omschrijvingen van op 25 februari 2005 gestolen diamanten en (c) de genoemde contacten tussen de verschillende verdachten van de diamantroof onder wie de verdachte, in verband met het financiële conflict. Onder deze omstandigheden berust het bewijs over de betrokkenheid van de verdachte bij de gewapende overval en de poging daartoe niet in beslissende mate op de uitlatingen van [7];

(iii) ten slotte er een compenserende factor bestaat voor de door de verdediging ondervonden beperkingen bij het onderzoek naar de betrouwbaarheid van de uitlatingen van [7]. De verdediging heeft de audio-opnames van het gesprek van 17 juni 2013 kunnen beluisteren, waardoor zij in staat is geweest om aan de hand hiervan zelf vast te stellen welke uitlatingen [7] heeft gedaan en op welke wijze – met welke intonatie en interactie met de gesprekspartner bijvoorbeeld.

Het hof is van oordeel dat onder deze omstandigheden het feit dat de verdediging [7] niet als getuige heeft kunnen ondervragen onverlet laat dat de procedure in haar geheel voldoet aan het door artikel 6 EVRM gewaarborgde recht op een eerlijk proces.

De Hoge Raad overweegt dat het hof in deze zaak voor het bewijs gebruik heeft gemaakt van – kort gezegd – uitlatingen die door [7] zijn gedaan tijdens heimelijk afgeluisterde (OVC) gesprekken. Het hof heeft op de terechtzitting van 30 januari 2020 het verzoek tot het oproepen en horen van [7] als getuige toegewezen. [7] heeft zich bij zijn verhoor beroepen op zijn verschoningsrecht. Het hof heeft vastgesteld dat de verdediging hierdoor geen behoorlijke en effectieve mogelijkheid heeft gehad hem te ondervragen over de genoemde uitlatingen.

Het hof heeft bij het bewijs voor betrokkenheid van de verdachte bij de geslaagde diamantroof op 25 februari 2005 en de poging daartoe op 10 februari 2005 onder meer de vaststellingen betrokken dat:

(a) er op 8 maart 2005 telefonische contacten zijn geweest tussen de verschillende verdachten, waaronder ook tussen de verdachte en betrokkene [5] en tussen de verdachte en betrokkene [11]. Later die dag is op de Kanaaldijk in Diemen een in brand staande Renault Express aangetroffen, waarin papieren en bijbehorende cd-roms zijn aangetroffen, die afkomstig waren uit de op 25 februari 2005 geroofde waardetransportauto;

(b) bij de doorzoeking van de woning van de verdachte op 9 januari 2006 in één van de zakken van een jas een klein opgevouwen velletje papier is aangetroffen met daarop handgeschreven notities, met omschrijvingen van diamanten en geldbedragen;

(c) [7] in het OVC-gesprek van 17 juni 2013 verklaard heeft over de diamantroof en over de mislukte poging twee weken eerder. In dat gesprek heeft hij de verdachte genoemd als de bestuurder met wie hij in een op het binnenterrein van Schiphol buitgemaakte auto zat op 10 februari 2005. Ze hadden wapens bij zich: een machinegeweer, een paar handgranaten en een pistool. Op het binnenterrein zijn de verdachte en [7] aangesproken door een medewerker van Schiphol ('bewaking'), die dacht dat zij gewoon personeel waren, en zei dat ze de auto (van 'betrokkene [10] ') hadden gepakt. Die auto moesten de verdachte en [7] terugbrengen. Ze reden eerst de goede kant op, maar plotseling 'maakten ze een rondje' en zijn ze het terrein afgereden. Ook heeft [7] verteld over – naar het hof aanneemt – de geslaagde diamantroof op 25 februari 2005. Daarover zegt hij onder meer: 'Maar de eerste keer ging ik er gewoon voor. Maar toen dat fout ging hè wouden ze een week later wouden ze weer. Toen zat in mijn hoofd nog hey fuck dat man'. En ook: '(...) achteraf wisten ze dat het twee weken eerder had moeten gebeuren'. [7], die kennelijk niet meer durfde, zegt dan nog: 'Die betrokkene [11] heeft toen mijn plek gepakt en ehh, die heeft een mejoen gehad'.;

(d) uit de inhoud van een aantal opgenomen tap- en OVC-gesprekken volgens het hof blijkt dat sprake is van een financieel conflict, en meer in het bijzonder dat betrokkene [14], betrokkene [19] en betrokkene [13] geld tegoed hadden van betrokkene [5] en/of de verdachte. Het hof wijst in dat verband met name op het OVC-gesprek tussen [13] en [11] van 19 september 2014, waarin [11] zegt dat hij 'ergens' hoopt dat hij nog geld krijgt. Daaraan voorafgaand heeft hij gezegd: 'Toen ik uit de bajes kwam, zegt de verdachte tegen me: Ik weet dat er een heleboel nog was. (...) ik heb het samen met hem in het plafond gezet (...) dus ik weet die hele koffer zit vol (...)'. Het hof heeft op basis van de inhoud van het gesprek vastgesteld dat het gaat om een gebeurtenis rond de periode van de diamantroof en waarbij veel geld is verdiend.

De Hoge Raad haalt over de beoordeling of het proces als geheel eerlijk is verlopen in gevallen waarin de verdediging – ondanks het nodige initiatief daartoe – geen gebruik heeft kunnen maken van de mogelijkheid om een getuige die, in het vooronderzoek of anderszins, een verklaring heeft afgelegd met een belastende strekking, in enig stadium van het geding te (doen) ondervragen, de overwegingen 2.12.1, 2.12.2 en 2.12.3 uit ECLI:NL:HR:2021:576 aan en overweegt dat hij in ECLI:NL:HR:2021:1418, r.o.2.4.2 – ter verduidelijking daarvan – verder heeft overwogen dat voor de beoordeling of wordt voldaan aan de eisen van een eerlijk proces, het gewicht van de betreffende getuigenverklaring in de bewijsconstructie een belangrijke beoordelingsfactor is. Dat doet echter niet eraan af dat ook de aanwezigheid van een goede

reden voor het niet kunnen ondervragen van de getuige en het bestaan van compenserende factoren in die beoordeling moeten worden betrokken, waarbij al deze beoordelingsfactoren in onderling verband moeten worden beschouwd.

De Hoge Raad overweegt dat dat de uitlatingen van [7] uitlatingen betreffen die door hem tijdens afgeluisterde gesprekken zijn gedaan tegenover een gespreksdeelnemer. Het gaat hierbij niet om een door een getuige – in het vooronderzoek of anderszins – afgelegde verklaring met een belastende strekking, als bedoeld in ECLI:NL:HR:2021:576 (vgl. met betrekking tot personen die uitlatingen hebben gedaan in WhatsApp-gesprekken, ECLI:NL:HR:2022:177). Maar ook ten aanzien van bewijsmateriaal waarin uitlatingen zijn opgenomen die niet als zo'n getuigenverklaring kunnen worden aangemerkt, geldt dat op grond van artikel 6 EVRM aan de verdachte het recht toekomt om de authenticiteit en de betrouwbaarheid van dat bewijs te betwisten en zich tegen het gebruik ervan te verzetten (vgl. ECLI:CE:ECHR:2006:0711JUD005481000, par. 96 (*Jalloh/Duitsland*)). Van de verdediging mag in die situatie worden verwacht dat zij het nodige initiatief neemt voor het (doen) verrichten van (nader) onderzoek naar die authenticiteit en betrouwbaarheid, bijvoorbeeld door het verzoek te doen een persoon die dergelijke uitlatingen heeft gedaan, als getuige te horen. Daarbij mag van de verdediging worden verlangd dat zij toelicht in welk opzicht zij de uitlatingen betwist en waarin haar belang bij het verzochte onderzoek is gelegen.

In het geval dat de verdediging ondanks dit nodige initiatief beperkingen heeft ondervonden in de mogelijkheid om de authenticiteit en de betrouwbaarheid van het bewijs te betwisten moet worden beoordeeld of het gebruik van dergelijke uitlatingen voor het bewijs in overeenstemming is met het in artikel 6 EVRM gegarandeerde recht op een eerlijk proces en de daaraan verbonden notie van de 'overall fairness of the trial'. Bij deze beoordeling komt betekenis toe aan onder meer de aard van de uitlatingen, de door de verdediging verstrekte toelichting op haar betwisting van de uitlatingen en haar belang bij het verzochte onderzoek, de reden waarom het door de verdediging verzochte onderzoek niet kan worden uitgevoerd, het gewicht van de uitlatingen – binnen het geheel van de resultaten van het strafvorderlijke onderzoek – voor de bewezenverklaring van het feit en het bestaan van compenserende factoren voor het ontbreken van een mogelijkheid om het betreffende bewijs te kunnen betwisten.

De Hoge Raad overweegt dat het hof beoordeeld heeft of het gebruik van de uitlatingen van [7] voor het bewijs in overeenstemming met het door artikel 6 EVRM gegarandeerde recht op een eerlijk proces is en daarbij tot het oordeel is gekomen dat het proces als geheel eerlijk is verlopen. Het hof heeft daarbij van belang geacht dat de verdediging in hoger beroep in de gelegenheid gesteld is om [7] te ondervragen, maar hij heeft zich beroepen op het hem toekomende verschoningsrecht. Daarmee was er een geldige reden waarom hij niet als getuige

kon worden ondervraagd. Daarnaast berust het bewijs van de betrokkenheid van de verdachte bij de gewapende overval en de poging daartoe niet in beslissende mate op de uitlatingen van [7], maar volgt die betrokkenheid ook uit de telefonische contacten op de dag waarop de Renault Express is aangetroffen, de bij de verdachte aangetroffen aantekeningen en de genoemde tap- en OVC-gesprekken.

Verder heeft het hof in aanmerking genomen dat compensatie is geboden voor de door de verdediging ondervonden beperkingen bij het onderzoek naar de betrouwbaarheid van de uitlatingen van [7], nu de verdediging de audio-opnames van het gesprek van 17 juni 2013 heeft kunnen beluisteren, zodat de verdediging zich daarmee een beeld heeft kunnen vormen van de wijze waarop de uitlatingen zijn gedaan en van het verloop van de betreffende gesprekken.

Het hof heeft ook de uitlatingen op betrouwbaarheid onderzocht in samenhang met het overige bewijsmateriaal. Het hof heeft daarbij betekenis toegekend aan de omstandigheid dat [7] nooit heeft ontkend dat het gesprek, waarin hij de voor het bewijs gebruikte uitlatingen heeft gedaan, betrekking heeft op de gewapende overval en de poging daartoe, terwijl het hof uitvoerig gemotiveerd heeft uiteengezet dat de verklaring die [7] op de terechtzitting van de rechtbank – aan de hand van een briefje – heeft gegeven voor de (dader)wetenschap die hij in het OVC-gesprek zou hebben geuit, ongeloofwaardig is.

De in de klacht naar voren gebrachte klachten tegen het gebruik van de uitlatingen van [7] komen erop neer dat – anders dan het hof heeft geoordeeld – het bewijs van de betrokkenheid van de verdachte bij de gewapende overval en de poging daartoe in beslissende mate op deze uitlatingen zou berusten en dat in onvoldoende mate compensatie is geboden voor het ontbreken van een ondervragingsgelegenheid. De Hoge Raad oordeelt dat het oordeel van het hof dat het gebruik van deze uitlatingen voor het bewijs in overeenstemming is met het door artikel 6 EVRM gegarandeerde recht op een eerlijk proces en de daaraan verbonden notie van de ‘overall fairness of the trial’, gelet op hetgeen is vooropgesteld – echter niet van een onjuiste rechtsopvatting getuigt en ook niet onbegrijpelijk is. Het hof heeft immers in aanmerking genomen dat [7] in de uitlatingen die door hem spontaan zijn gedaan tijdens het OVC-gesprek, de verdachte heeft genoemd als één van de personen die betrokken was bij de diamantroof en de poging daartoe, maar dat die betrokkenheid van de verdachte ook uit ander bewijs kan worden afgeleid. Daarbij heeft het hof tevens betrokken dat een geldige reden bestond dat [7] niet kon worden ondervraagd en dat compensatie is geboden voor de door de verdediging ondervonden beperkingen bij het onderzoek naar de betrouwbaarheid van de uitlatingen van [7], terwijl het hof ook zelf die betrouwbaarheid heeft onderzocht.

J.H.J. Verbaan, oktober 2023

Instantie: Hoge Raad

Datum uitspraak: 17-10-2023

ECLI: ECLI:NL:HR:2023:1462

Zaaknummer: 21/05226

Rechters: M.J. Borgers, A.E.M. Röttgering, C. Caminada, T. Kooijmans en T.B. Trotman

Advocaten: N. van Schaik

Wetsartikelen: 126l Sv, 6 EVRM, 312 Sr en 45 Sr

RECHTSPRAAK

Drievoudige moord: psychische stoornis en voorbedachte raad.

Drievoudige moord: psychische stoornis en voorbedachte raad.

Wenk

De verdediging klaagt namens verdachte, ten aanzien van wie drievoudige moord is bewezen verklaard, dat de bewezenverklaring van de feiten voor zover deze inhoudt dat de verdachte (telkens) met voorbedachte raad heeft gehandeld, ontoereikend is gemotiveerd in het licht van de vaststelling van het hof dat ten tijde van de ten laste gelegde feiten sprake was van 'een psychische stoornis' bij de verdachte en over het oordeel van het hof dat de bewezen verklaarde feiten (gedeeltelijk) aan de verdachte kunnen worden toegerekend.

Het hof heeft ten aanzien van de vraag of er ten tijde van het begaan van de strafbare feiten sprake was van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens van de verdachte overwogen dat het op basis van de adviezen uit drie rapporten vaststelt dat de deskundigen niet komen tot een eenduidig antwoord op de vraag of er sprake is van een gebrekkige ontwikkeling of een ziekelijke stoornis van de geestvermogens van de verdachte en ook niet tot een gelijke classificatie van de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis bij de verdachte. Het hof kan derhalve evenmin een specifieke gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens bij de verdachte vaststellen. Echter, de wet noch de jurisprudentie vereist dat de stoornis wordt geclassificeerd volgens de DSM-5 en dat deze dient te worden vastgesteld door (een) gedragskundige(n). Het hof dient vast te stellen of sprake is van een stoornis en/of gebrekkige ontwikkeling in juridische zin.

Uit de drie rapporten, de verklaringen van de deskundigen ter terechtzitting in hoger beroep, de overige medische stukken die zich bevinden in het dossier alsook de verklaringen van de verdachte, blijkt wél dat de verdachte iets 'mankeert'.

De deskundigen Den Boer en Vermeulen concluderen dat de langdurige en ernstige psychotische ontregeling van de verdachte vermoedelijk past binnen het kader van een chronische psychotische stoornis, zoals schizofrenie, maar dat er ook gedacht kan worden aan

een schizoaffectieve stoornis, terwijl de mogelijkheid van een psychotische depressie niet uitgesloten dient te worden. De deskundigen Weeda en Geurkink stellen vast dat ten tijde van plegen van de feiten sprake was van een floride psychotisch toestandsbeeld in het kader van de stoornis schizofrenie en een stoornis in cannabisgebruik.

De deskundigen Van Bakel en De Wijs-Heijlaerts hebben geen stoornis kunnen diagnosticeren, maar sluiten tegelijkertijd niet uit dat er in de toekomst wel tot het bestaan van persoonlijkheidspathologie besloten kan worden. Op grond van het door hen opgemaakte rapport kan naar het oordeel van het hof niet worden geconcludeerd dat de verdachte ten tijde van het plegen van de ten laste gelegde feiten niet aan een ziekelijke stoornis van de geestvermogens leed, maar slechts dat de deskundigen deze stoornis niet hebben kunnen vaststellen. Zij kunnen ook niet uitsluiten dat de verdachte ten tijde van het plegen van de feiten hieraan wel leed. Wel komen zij tot de conclusie dat er sprake is van een gemankeerde persoonlijkheid.

Het hof komt op basis van drie rapportages, in onderling verband en samenhang bezien, aldus tot de vaststelling dat de verdachte ten tijde van het begaan van de strafbare feiten leed aan een ziekelijke stoornis van de geestvermogens.

Het hof overweegt over de vraag ‘Zo ja, is causaal verband tussen de stoornis en het strafbare feit voldoende aannemelijk?’ dat de deskundigen Den Boer en Vermeulen een direct verband zien tussen de psychotische ontregeling en de ten laste gelegde feiten. De deskundigen Weeda en Geurkink stellen dat het handelen van de verdachte volledig werd ingegeven, ingekleurd en bepaald door de waandenkbeelden die voortkwamen uit de door hen vastgestelde stoornis. De deskundigen Van Bakel en De Wijs-Heijlaerts kunnen omtrent het causale verband geen uitspraak doen, nu zij zich daarover een onvoldoende beeld hebben kunnen vormen.

Het betreft een verdachte die getuige zijn levensloop nog niet eerder in zijn leven agressief is geweest, met uitzondering van de zelfmoordpoging in november 2018, die volgens de deskundigen Den Boer en Vermeulen tevens verband hield met zijn psychotische ontregeling. De verdachte kreeg - naar eigen zeggen - opdracht om te doden en heeft hier vervolgens naar gehandeld. De feiten staan daarmee in direct verband met de ten tijde van de ten laste gelegde feiten aanwezige stoornis. Het hof is gelet op het vorenstaande van oordeel dat het causale verband tussen de stoornis en de strafbare feiten voldoende aannemelijk is.

Het hof overweegt over de vraag ‘Zo ja, welk oordeel moet – gelet op de eerste twee vragen en gelet op alle omstandigheden van de casus – over de toerekening worden gegeven?’ dat de deskundigen Den Boer en Vermeulen alsook de deskundigen Weeda en Geurkink geconcludeerd hebben de ten laste gelegde feiten in het geheel niet aan de verdachte toe te

rekenen. De deskundigen Van Bakel en De Wijs-Heijlaerts konden hieromtrent geen advies geven.

Het hof overweegt dat het al eerder heeft overwogen dat een van de eisen om ontoerekeningsvatbaarheid aan te kunnen nemen de vaststelling eist dat de ziekelijke stoornis of gebrekkige ontwikkeling zodanig is dat zij aan toerekening van het strafbare feit aan de dader in de weg staan. Het hof heeft vervolgens vastgesteld dat daarvoor als beoordelingsstandaard gehanteerd kan worden of de verdachte door een psychische stoornis of gebrekkige ontwikkeling de strekking, de wettelijke en de morele ongeoorloofdheid en/of context van zijn gedraging(en) niet heeft (kunnen) begrijpen, dan wel niet in staat was om overeenkomstig dat begrip zijn wil te vormen. Alleen als de stoornis van de verdachte tot gevolg heeft dat hij de wederrechtelijkheid en de morele ongeoorloofdheid van het feit niet kan begrijpen of, als hij die wederrechtelijkheid en die morele ongeoorloofdheid wel begrijpt maar niet in overeenstemming met dat besef kan handelen, kan ontoerekeningsvatbaarheid aan de orde zijn. Deze beoordelingsstandaard behelst zoals reeds gezegd een cognitief en een volitief of wilselement.

Het hof duidt dit nader als volgt. In het cognitieve element wordt onderscheid gemaakt tussen 'begrijpen' en 'kunnen begrijpen', terwijl bij de aard van het handelen zowel de kwalificatie 'ongeoorloofd' als 'onrechtmatig' voorkomt. Het 'handelings-element' wordt ook wel als 'wilselement' aangeduid. In de kern gaat het echter steeds om een beperking van de verdachte in diens 'inschattingsvermogen' en 'sturingsvermogen' in relatie tot het delictgedrag. Het komt er eigenlijk op neer dat de rechtvaardiging voor het niet of in mindere mate verantwoordelijk houden van de verdachte voor zijn gedrag is gelegen in (de mate van diens) onvermogen zijn begrip en wil te kunnen vormen, ongeacht de oorzaak daarvan. Het cognitieve en/of volitieve onvermogen van de verdachte vormt daarvan de kern. In feite is hetgeen wat uiteindelijk voor de beantwoording van de vraag naar (de mate van) het toerekenen het meest relevant is, niet zozeer de stoornis an sich, maar de (mate van) dysfunctie van de verdachte en meer in het bijzonder (de mate van) diens onvermogen.

Uit het verhandelde ter terechtzitting in eerste aanleg en in hoger beroep is gebleken dat de verdachte zich alles van de periode tijdens de bewezen verklaarde feiten herinnert en dat hij zich ten tijde van het ten laste gelegde ook zeer bewust was van de wederrechtelijkheid van zijn handelen. Hij wist dat hij geen mensen mocht doden en zijn begrip van de wederrechtelijkheid van zijn gedragingen was in die zin niet verstoord. Dat de verdachte er van overtuigd was dat hij die personen moest vermoorden, omdat zijn familie anders zou worden uitgemoord, doet daar niet aan af. De verdachte heeft onder meer verklaard dat hij eerst moed moest verzamelen alvorens hij aan de opdracht om te doden kon voldoen, hij telkens erg van streek was na het doden, hij het gruwelijk vond om te doen en het ook niet

wilde doen en dat hij na het doden van binnen keihard aan het huilen was. Uit voornoemde onderdelen uit de verklaring van de verdachte is naar het oordeel van het hof gebleken dat hij over voldoende capaciteit beschikte om de betekenis van zijn gedragingen te beseffen.

Ook op basis van de inhoud van de gedragskundige rapporten kan worden vastgesteld dat de verdachte niet volledig verstoken was van het vermogen om zijn begrip en wil te kunnen vormen. Zo heeft de verdachte ter gelegenheid van het onderzoek door het PBC blijkens het daarvan opgemaakte rapport onder meer verklaard:

‘Die vrijdag kwam ik tot de conclusie dat ik twee mensen moest vermoorden, omdat anders mijn familie vermoord zou worden.’ (...) Hij is de ochtend van 4 mei naar Den Haag gegaan met de trein. Hij is in zijn appartement een keukenmes gaan pakken. Hij had bedacht dat hij iemand zou gaan doden en ook hoe hij dit zou gaan doen. Hij had ook bedacht dat hij één persoon zou doden en daarna zichzelf zodat hij op die manier zijn familie kon redden. In de trein voelde hij zich ‘somber en leeg’. (...) Onderweg zag hij codes in de treintijden en de bordjes. De boodschap was steeds ‘dat het er absoluut twee moesten zijn. (...)’

Hij had al van tevoren bedacht dat hij naar het Scheveningse bos zou gaan om ‘het’ te doen.

Hij is dan ook, nadat hij in zijn appartement was geweest ‘door het bos gaan dolen’. Zijn telefoon heeft hij thuis gelaten omdat er GPS in zit. Omdat hij het echt niet wilde doen, heeft hij naar eigen zeggen ‘heel vaak en heel lang gearzeld’. Hij ging desalniettemin door met zijn ‘missie’. ‘Het moest iemand zijn die alleen was en er moest niemand in de buurt zijn.’ Toen zag hij iemand alleen lopen, trok het mes ‘en ik begon te hakken’. Volgens betrokkene hebben de vrouw en hij geen woorden gewisseld: hij heeft haar direct dood gestoken. (...)

Hij heeft haar pink afgesneden want hij wist niet of hij bewijs mee moest nemen. Deze heeft hij later weggegooid. Hij was ‘helemaal van streek’. Hij was meer bang en verdrietig dan boos. Hij wilde het niet nog eens doen, ook al was dat wel de opdracht. ‘Ik dacht: als er een nummer twee komt, ben ik dat zelf.’ (...)

De volgende dag ging hij terug naar Heerlen. (...) Hij voelde zich niet goed maar zag op dat moment geen boodschappen meer. Hij dacht dus dat men akkoord was gegaan met zijn invulling van de opdracht. Dit duurde twee dagen, tot maandagavond 6 mei. (...) Hij dacht dat de boodschap die hij op dat moment kreeg, betekende dat zijn moeder eraan zou gaan’. Vanaf dat moment begon hij alles wat op tv gezegd werd persoonlijk op te vatten. Hij hoorde dat er dit keer wel echt twee mensen gedood moesten worden om zijn familie te redden. Hij heeft geslapen en de volgende dag heeft hij tegen het einde van de ochtend de keuze gemaakt om ‘het’ te doen, waarmee hij bedoelt dat hij de opdracht twee mensen te doden alsnog zou volbrengen. ‘Ik heb een mes gepakt en ben naar de Brunssummerheide gegaan. (...)’

Betrokkene heeft een tijdje (hoe lang weet hij niet meer) rondgelopen op de Brunssummerheide, op zoek naar slachtoffers. Hij herinnert zich de beschrijving van een getuige, een jonge vrouw die merkte dat hij haar achterna liep tot ze bij een open vlakte kwam en omkeerde. Hij zegt hierover: 'Ik zag haar en ik kon het niet. Misschien omdat ze te jong was ofzo.' De volgende persoon werd 'het'. Het was een vrouw. 'Ik rende op haar af om haar te steken zo snel als ik kon, zo vaak als ik kon.' Hij ging er meteen vandoor via een nabij gelegen bospad. Niet veel later kwam hij een man tegen, met een hond. Hij is ook direct op deze man afgegaan. De man verzette zich hevig (...). Nadat hij de man dood had achtergelaten, heeft hij nog even op de hei rondgelopen. (...)'

Het hof citeert uit het door de deskundigen Weeda en Geurkink opgemaakte rapport de volgende verklaring van de verdachte:

'In de dagen hier op begon ik verborgen berichten te zien in nummerplaten en tijden van de klok. Toen ik door de Albert Heijn liep zag ik de Moederdag advertenties, dreigementen dacht ik. Ik begon te denken dat nieuwsberichten in metafoor over mij gingen. Het getal 2 kwam steeds terug. Er moest iets met het getal 2 zijn. Ik besepte dat ik 2 mensen zou moeten vermoorden voor mijn afspraak met betrokkene. Ik besepte dat het 2 vreemden zou zijn of mijn moeder en waarschijnlijk ikzelf.'

Hij vult aan: 'Toen wist ik: dit gaat niet ophouden totdat ik doe wat er van me gevraagd wordt.'

'Toen kwam zaterdag 4 mei. Ik had dagenlang amper geslapen. Die ochtend was ik heel gespannen. Mijn tijd was bijna op. Ik nam de trein naar Den Haag. Eenmaal aangekomen op mijn appartement pakte ik een mes en maakte ik mijn weg naar de Scheveningse bosjes. Uiteindelijk had ik genoeg moed verzameld om het te doen. Ik rende op een voorbijganger en hakte tot ze dood was. Plots ging ik dubbel zien en zag ik een groene/paarse gloed. Ik raakte in een adrenaline rush. Ik verschool me in de bosjes en dacht 'ik kan niet meer'. Ik heb nog een lange tijd door het bos gelopen, twijfelend of ik door zou zetten, maar ik kon het niet. In mijn jaszak zat een afgehakte pink die ik had meegenomen als bewijs. Ik besloot deze weg te gooien en verliet het bos. Ik besepte dat ik gefaald had. Op de terugweg zag ik overal boodschappen in verkeersbordjes en kentekens. Ik probeerde dit te negeren.' (...)

Betrokkene kan niet precies terughalen wanneer hij dacht dat hij niet nog een persoon kon doden. 'Misschien had ik het van tevoren al bedacht? Ik wist in ieder geval daarna heel zeker dat er geen tweede zou volgen. Dat was het, ik ben er klaar mee. Ik doe het niet nog een keer. Het was echt verschrikkelijk om te doen, echt too much. Ik kan het niet beschrijven.' Op de vraag waarom hij de pink afsneed en meenam antwoordt hij: 'Als bewijs. In een opwelling. Maar ik vond het steeds vreselijker. Ik dacht: ik heb geen bewijs nodig, het systeem weet en

ziet toch alles. Daarom heb ik hem weggegooid.' (...)

'Maandagavond 6 mei was een hele surreële avond. Alle kranten artikelen gingen over mij en het was alsof de televisie met mij praatte. Ik dacht dat werd gezegd dat mijn moeder dood zou gaan. (...) De televisie reageerde hier op en maakte mij duidelijk dat dit goed was. Opgelucht trok ik mij terug op mijn kamer en ging ik op mijn laptop. Ik zag allemaal Moederdag advertenties en besepte dat mijn moeders leven nog steeds bedreigd werd, en dat mijn opdracht nog steeds gefaald was. Ik besepte dat ik het snel overnieuw moest doen.' (...)

Als hij niet zou ingrijpen, als hij niet twee mensen zou doden, dan zou zijn moeder het slachtoffer worden. Op de vraag waarom hij, nu hij al een vrouw gedood had, nog twee mensen zou moeten doden heeft betrokkene geen antwoord. 'Dat weet ik echt niet. Ik was alleen maar bezig met twee.' Hij vertelt hoe gruwelijk hij het vond om opnieuw te 'moeten' doden, zeker na de eerdere ervaring. 'Ik wilde niet, ik durfde niet, alles was met de grootste tegenzin. (...)' (...)

'De volgende ochtend pakte ik een keukenmes en maakte ik mijn weg naar de Brunsummerheide. Onderweg luisterde ik naar agressieve metal om mijzelf op te fokken. Eenmaal op de locatie liep ik een poos rond om moed te verzamelen.'

Hij vertelt desgevraagd dat hij op de heide eerst 'een meid van ongeveer mijn leeftijd' tegenkwam. 'Dat kon ik niet.' Hij kan hier nauwelijks op reflecteren. 'Kennelijk kon ik wel beslissen wie wel en wie niet.' (...)

'Toen ik eenmaal iemand op het oog had rende ik op haar af en hakte ik op haar in tot ze dood was. Ik voelde mij vreselijk, het is echt een heel naar gevoel. Enige tijd later kwam ik de volgende persoon tegen. Toen ik klaar was met de opdracht was ik in een soort van trance. Ik liep lange tijd doelloos over de heide.'

En het rapport van Van Bakel en De Wijs-Heijlaerts houdt als verklaring van de verdachte onder meer het volgende in:

Aanloop naar de ten laste gelegde feiten

(...) Ten aanzien van de overtuiging dat hij twee mensen moest ombrengen vertelt hij het volgende. 'Dat idee kwam bij mij binnen. Het is niet zo dat ik een stem heb gehoord. Ik had wel veel twijfel; ik wist het pas echt zeker dat ik het moest doen, toen ik in de trein zat naar Den Haag'. Gevraagd naar waaruit betrokkene dan precies afleidde dat hij twee mensen om het leven moest brengen, geeft hij aan dat hij gefixeerd was op het getal 2, dat hij bovengemiddeld vaak zag op nummerborden of andere zaken, waardoor hij dacht dat het geen

toeval kon zijn. 'Ook de tijden van de klok communiceerden met mij. (...) Het was een geheel aan hints dat ik kreeg waar ik uit opmaakte dat ik twee mensen moest doodmaken'. (...) Als ik geen gehoor zou geven aan de opdracht zou in eerste instantie mijn moeder vermoord worden, daarna andere familieleden en tot slot zou ik zelf vermoord worden'. (...) Het was noodzakelijk om het te doen. Ik heb wel heel vaak gedacht, doe het nu maar, want je maakt het alleen maar erger. Het was bedoeld om erger te voorkomen'.

Ten aanzien van het eerste ten laste gelegde feit

Voorafgaand aan de eerste doding zegt betrokkene dat hij gekozen had voor een mes als moordwapen, omdat hij niets beters wist te verzinnen. 'Een pistool zou makkelijker geweest zijn, maar die had ik niet tot mijn beschikking. Een mes is alleen wel heel gewelddadig'. Besproken wordt of hij bij de keuze van de wijze waarop hij de moorden zou plegen het gevaar voor zijn eigen leven in beschouwing heeft genomen. Hij verklaart hierover dat hij zich bewust was van de risico's, maar dat zijn eigen leven hierin geen rol speelde. 'Ik was helemaal klaar met het leven. Het ging mij er alleen om dat mijn familie niet uitgemoord zou worden en dat ik niet dagenlang gemarteld zou worden'. Alvorens op pad te gaan naar de Scheveningse Bosjes, heeft hij enkele maatregelen getroffen om niet gepakt te worden. Betrokkene vertelt hierover: 'Binnen het systeem was het zo dat een misdaad begaan als een heel grote deugd werd gezien, maar gepakt worden, was binnen het systeem een zonde. Je moest dus een dekmantel hebben. Dat is de reden dat ik mijn telefoon had thuisgelaten, want dan kon ik altijd zeggen dat ik op dat moment thuis was'. Over de keuze voor de Scheveningse Bosjes als locatie waar hij iemand zou gaan neersteken, vertelt hij dat hij er vaak kwam en het gebied goed kende. 'Er lopen vaak mensen alleen te wandelen. Soms zie je iemand en dan weer een tijd helemaal niemand. Dat was dus een goede plek om het te doen. Ik heb in totaal een paar uur daar rondgedwaald. Zeker een uur ervoor en erna ook nog wel een uur'. Over zijn gemoedstoestand het uur voor de moord vertelt hij dat hij worstelde met het vinden van de moed om de opdracht ook daadwerkelijk te volbrengen. 'Ik wilde het niet doen. Ik moest een knop omzetten van 'oké, heel koelbloedig, geen medelijden hebben'. Ik zei tegen mezelf: 'probeer mensen als een ding te zien, niet als een levend wezen, doe alsof je in een computerspel zit, daar heb je het zo vaak in gedaan. Met die gedachte lukt het uiteindelijk wel'. Betrokkene vertelt dat op een gegeven moment bij een bosje, een mevrouw op een fiets voorbijkwam. 'Ik keek om me heen en toen ik niemand zag, heb ik haar van achteren gestoken. Ik heb haar en die mevrouw op de Brunsummerheide niet in het gezicht gezien, dat hielp om het makkelijker te maken om het te doen. Ze viel, ze schreeuwde. En ik bleef maar steken totdat ze niet meer bewoog'. Betrokkene had aanvankelijk het plan opgevat om de vinger van het slachtoffer af te snijden om die avond aan LR te laten zien. Hiertoe sneed hij haar pink af en liep er een tijdje mee rond. Later zou hij hebben doorgekregen dat het systeem

hem kon horen en zien en dat ze zijn gedachten konden lezen, waardoor de pink als 'bewijsmateriaal' niet meer nodig was. Gevraagd naar of het moeilijk was om de pink af te snijden, vraagt hij of rapporteur doelt op het feitelijk verminken of op hoe dit mentaal gezien voor hem was. Wanneer rapporteur aangeeft beide aspecten te bedoelen, zegt hij: 'Mentaal was wel moeilijk, maar het was niet moeilijk om het eraf te snijden, dat ging heel goed. Daarna heb ik de pink weggegooid'. (...) Na de eerste doding zou betrokkene nog een tijd lang daar hebben rondgedwaald. Tot een tweede doding is het die dag niet gekomen. 'Ik was in een trance in mezelf gekeerd. Dat ik daar misschien weg moest, kwam niet in me op. Ik kon me er evenwel niet toe zetten om nog iemand te vermoorden. Ik dacht, 'dan nemen ze mij maar'. (...)

Op 6 mei 2019 's avonds, toen hij bij zijn ouders op de bank tv aan het kijken was, zag hij een tv-programma dat in metaforen met hem sprak. 'Toen opende ik een website en daarop waren allemaal moederdag advertenties te zien. Die zag ik als een persoonlijke bedreiging naar mij. Toen wist ik, ik moet nog een keer en deze keer moeten het er twee zijn. Deze keer was het menens. (...)

Over de gebeurtenissen op 7 mei 2019 vertelt betrokkene het volgende. 'Ik ben overdag naar de Brunssummerheide gegaan. Ik moest mezelf er wel toe aanzetten om het te doen. Ik had een iPad met heavy metal muziek om zoveel mogelijk agressie op te wekken. Ik heb toen eerst weer een poos daar rondgelopen, ben best wat mensen gepasseerd zonder wat te doen. Op een gegeven moment kwam ik een mevrouw tegen en toen nam ik mezelf voor 'niet denken maar gewoon doen.' Geen van de vrouwen heb ik van voren in hun gezicht gezien, dat maakt het ook makkelijker om het te doen. (...) Gevraagd naar of het volgende slachtoffer bewust een man was, omdat hij twee mensen om het leven moest brengen en of zij wellicht ook van beide geslachten moesten zijn, zegt hij dat dit totaal geen verschil maakte. 'Geslacht of afkomst maakte totaal niet uit. Daar keek ik totaal niet naar. Ook leeftijd zou geen rol van betekenis hebben gespeeld. 'Leeftijd maakte voor het systeem niet uit, maar ik had er wel meer moeite mee om een jonger iemand te doden. Als je één keer een gevoel van medelijden voelt, dan lukt het niet meer'. De man heeft zich tijdens de aanval tegen betrokkene heftig verzet. (...)

Een dag later, op vrijdag 3 mei 2019 – een dag nadien zou betrokkene zijn eerste slachtoffer maken, indien bewezen –, werd hem uit hetgeen via klokken en nummerborden tot hem kwam, duidelijk dat het systeem wilde dat hij twee mensen om het leven zou brengen. Zou hij dat niet doen, dan zouden zijn ouders sterven. Betrokkene wilde het niet, maar het moest. Hij toog op zaterdagochtend 4 mei 2019 met de trein naar Den Haag omdat hij

dacht dat het daar moest gaan gebeuren. Die avond zou hij thuis in Den Haag LR op bezoek krijgen, eveneens ontwaakt, die dan zou beoordelen of hij al dan niet aan de opdracht voldaan had. Betrokkene zegt dat hij te voet van het station naar zijn woning is gelopen en daarna ook

weer te voet naar de Scheveningse Bosjes. Hij heeft die dag niet in een bus gezeten. Betrokkene zegt dat het hem met veel moeite lukte om zichzelf zover te krijgen dat hij een oudere vrouw om het leven bracht, en wel met een mes. Het mes was niet verplicht. Betrokkene was vrij in de keuze van zijn middelen. (...) Betrokkene zegt dat het hem na het om het leven brengen van de 56-jarige vrouw niet meer lukte om nog een tweede slachtoffer te maken. 'Ik kon het echt niet meer.' Betrokkene spreekt over 'een eigen moraal die je dan tegenhoudt', in weerwil van de moraal die het systeem hem, met kracht, probeerde op te leggen. 'Het mechanisme dat iets je tegen staat - bv. iemand met een mes steken, of jezelf slaan -, zit veel dieper dan een logische redenering. Je emoties kan het niet schelen wat logisch is. Je brein wil dan toch iets anders.' (...) Het systeem hield zich daarna enkele dagen koest, tot de avond van 6 mei 2019. Betrokkene zat bij zijn ouders thuis op de bank en had plotseling het idee dat de tv met hem communiceerde dat er deze keer toch echt twee mensen vermoord moesten worden. De dag daarna bracht hij op de Brunssummerheide inderdaad twee mensen met messteken om het leven. Deze keer was het nog moeilijker dan in Den Haag. Op de heide liep hij eerst een aantal mensen voorbij. Betrokkene noemt een grote brede man met een herdershond. 'Bij hem had ik geen kans.' Daarna zag hij een meisje van zijn eigen leeftijd. 'Ik kreeg het niet over mijn hart. Ik wilde die persoon geen kwaad doen.' Een ouder iemand, iemand van boven de 50, was een betere optie. 'Toen ik op een gegeven moment die vrouw zag, zette ik een knop om. Ik mocht niet meer twijfelen.' Daarna stak hij ook nog een oudere man neer.'

Het hof stelt op grond van de inhoud van de gedragskundige rapporten vast dat de verdachte voor, tijdens en na de delicten de strekking, de wettelijke en de morele ongeoorloofdheid en de context van zijn gedragingen in ieder geval tot op zekere hoogte heeft kunnen begrijpen en ook tot op zekere hoogte in staat was om overeenkomstig dat begrip zijn wil te vormen. De verdachte verkeerde dus niet in het volledige onvermogen om in overeenstemming van het nog bij hem levende begrip van de morele ongeoorloofdheid en wederrechtelijkheid van de bewezen verklaarde feiten te handelen en hij was evenmin volledig verstoken van zijn vermogens om krachtens dat inzicht zijn wil te bepalen.

Deze omstandigheden maken het dat het hof het advies van de deskundigen Den Boer en Vermeulen alsook deskundigen Weeda en Geurkink, om de verdachte volledig ontoerekeningsvatbaar te achten, niet zal volgen.

Nu het hof niet komt tot een classificatie van de stoornis van de verdachte, laat het hof in het midden of de eventuele psychose waarin de verdachte verkeerde het gevolg was van schizofrenie, een schizoaffectieve stoornis dan wel van een andere aanwezige stoornis of dat sprake was van een (verdovende) middelen geïnduceerde psychose. Het hof gaat daarom niet verder in op het al dan niet verkeerd innemen van de voorgeschreven medicatie door de

verdachte, het drugsgebruik van de verdachte en de geloofwaardigheid van diens verklaringen omtrent zijn middelen- en/of medicijngebruik. Gelet daarop behoeft het verweer van de verdediging omtrent de culpa in causa ook geen bespreking.

Het hof gaat uit van een stoornis ten tijde van de gepleegde feiten. Of alle verklaringen over systemen, gedachten en opdrachten die zich als gevolg van de stoornis volgens de verdachte in de daarvóór liggende periode (tot ver vóór de gepleegde strafbare feiten) overeenkomstig zijn met hetgeen de verdachte zich daadwerkelijk herinnert of een latere invulling zijn of een verhaal om zijn daden te disculperen, kan het hof niet beoordelen.

Het hof concludeert dat het gedrag van de verdachte ten tijde van de bewezen verklaarde feiten weliswaar in overwegende mate, doch niet volledig, werd bepaald door zijn ziekelijke stoornis. Op basis van de beschikbare informatie gaat het hof ervan uit dat de verdachte ten tijde van de feiten in enige mate in staat was een afweging te maken en dat hij voldoende in staat was om in overeenstemming met zijn begrip van de wederrechtelijkheid en morele ongeoorloofdheid van de feiten te handelen.

De Hoge Raad overweegt ten aanzien van eerstgenoemde klacht dat voor een bewezenverklaring van het bestanddeel 'voorbedachte raad' vast moet komen te staan dat de verdachte zich gedurende enige tijd heeft kunnen beraden op het te nemen of het genomen besluit en dat hij niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, zodat hij de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven. Bij de vraag of sprake is van voorbedachte raad gaat het bij uitstek om een weging en waardering van de omstandigheden van het concrete geval door de rechter, waarbij deze het gewicht moet bepalen van de aanwijzingen die voor of tegen het bewezenverklaren van voorbedachte raad pleiten. De vaststelling dat de verdachte voldoende tijd had om zich te beraden op het te nemen of het genomen besluit vormt weliswaar een belangrijke objectieve aanwijzing dat met voorbedachte raad is gehandeld, maar behoeft de rechter niet ervan te weerhouden aan contra-indicaties een zwaarder gewicht toe te kennen. Daarbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan de omstandigheid dat de besluitvorming en uitvoering in plotselinge hevige drift plaatsvinden, dat slechts sprake is van een korte tijdspanne tussen besluit en uitvoering of dat de gelegenheid tot beraad eerst tijdens de uitvoering van het besluit ontstaat. Zo kunnen bepaalde omstandigheden (of een samenstel daarvan) de rechter uiteindelijk tot het oordeel brengen dat de verdachte in het gegeven geval niet met voorbedachte raad heeft gehandeld.

Mede met het oog op het strafverzwarende gevolg dat dit bestanddeel heeft, moeten aan de vaststelling dat de voor voorbedachte raad vereiste gelegenheid heeft bestaan, bepaaldelijk eisen worden gesteld en dient de rechter, in het bijzonder als de voorbedachte raad niet

rechtstreeks uit de bewijsmiddelen volgt, daaraan in zijn motivering van de bewezenverklaring nadere aandacht te geven.

De achtergrond van het vereiste dat de verdachte de gelegenheid heeft gehad na te denken over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap te geven, is dat ingeval vaststaat dat de verdachte die gelegenheid heeft gehad, het redelijk is aan te nemen dat de verdachte gebruik heeft gemaakt van die gelegenheid en dus daadwerkelijk heeft nagedacht over de betekenis en de gevolgen van zijn voorgenomen daad en zich daarvan rekenschap heeft gegeven (vgl. het overleg en nadenken dat in de wetsgeschiedenis is geplaatst tegenover de ogenblikkelijke gemoedsopwelling). Dat de verdachte daadwerkelijk heeft nagedacht en zich rekenschap heeft gegeven leent zich immers moeilijk voor strafrechtelijk bewijs, zeker in het geval dat de verklaringen van de verdachte en/of eventuele getuigen geen inzicht geven in wat voor en tijdens het begaan van het feit in de verdachte is omgegaan. Of in een dergelijk geval voorbedachte raad bewezen kan worden, hangt dan sterk af van de hierboven bedoelde gelegenheid en van de overige feitelijke omstandigheden van het geval zoals de aard van het feit, de omstandigheden waaronder het is begaan alsmede de gedragingen van de verdachte voor en tijdens het begaan van het feit. Daarbij verdient opmerking dat de enkele omstandigheid dat niet is komen vast te staan dat is gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling, niet toereikend is om daaraan de gevolgtrekking te verbinden dat sprake is van voorbedachte raad (Vgl. ECLI:NL:HR:2013:963).

De Hoge Raad oordeelt dat voor zover de klacht op de opvatting berust dat het hof nadere vaststellingen had moeten doen over de precieze aard van de bij de verdachte vastgestelde 'psychische stoornis' en de manier waarop en de mate waarin deze stoornis de gedachten en het gedrag van de verdachte ten tijde van de ten laste gelegde feiten heeft beïnvloed, de klacht faalt omdat die opvatting in haar algemeenheid geen steun vindt in het recht.

Het hof heeft geoordeeld dat 'de eventuele ontoerekeningsvatbaarheid van de verdachte niet uitsluit dat sprake is geweest van voorbedachte raad'. De Hoge Raad oordeelt dat dat oordeel niet van een onjuiste rechtsopvatting getuigt (vgl. ECLI:NL:HR:2008:BB4959 en ECLI:NL:HR:2010:BK8507). De bewezenverklaring is op dit punt toereikend gemotiveerd. De Hoge Raad neemt daarbij in aanmerking dat het hof uitvoerig heeft gemotiveerd dat en waarom – ondanks de vastgestelde 'psychische stoornis' – sprake is van voorbedachte raad. Het hof heeft daarbij, niet onbegrijpelijk, onder meer in aanmerking genomen dat de verdachte planmatig te werk is gegaan, hij de keuze heeft gemaakt welke slachtoffers hij zou doden, hij voldoende tijd heeft genomen om zich te beraden op de door hem genomen besluiten om mensen om het leven te brengen en allerlei afwegingen en keuzes heeft gemaakt waaruit blijkt dat hij zich een voorstelling heeft gemaakt van hoe en waar hij zijn daden het beste kon volbrengen. De Hoge Raad oordeelt dat de daarop gebaseerde conclusie van het hof

dat de verdachte niet heeft gehandeld in een ogenblikkelijke gemoedsopwelling en dat ook geen andere contra-indicaties aannemelijk zijn geworden die aan het aannemen van voorbedachte raad in de weg staan, niet onbegrijpelijk is.

Ten aanzien van laatstgenoemde klachten overweegt de Hoge Raad dat deze zich lenen voor een gezamenlijke bespreking. De Hoge Raad overweegt dat aan een verdachte bij wie ten tijde van het begaan van het ten laste gelegde feit sprake was van – kort gezegd – een psychische stoornis, onder omstandigheden een beroep kan toekomen op de in artikel 39 Sr omschreven strafuitsluitingsgrond. De Hoge Raad ziet in ECLI:NL:PHR:2023:610 aanleiding om nader in te gaan op enkele onderdelen van het daarbij te hanteren beoordelingskader, in het bijzonder met betrekking tot de ontoerekenbaarheid als bedoeld in artikel 39 Sr.

De Hoge Raad haalt artikel 37a lid 1 en 3 Sr, artikel 39 Sr zoals dat luidde ten tijde van de bewezen verklaarde feiten, artikel 39 Sr zoals dat luidt sinds de inwerkingtreding van de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg, *Stb.* 2018, 37) op 1 januari 2020 en artikel 289 Sr aan en overweegt dat het aan de feitenrechter is om vast te stellen of bij de verdachte ten tijde van het begaan van het ten laste gelegde feit een psychische stoornis als bedoeld in artikel 37a Sr en artikel 39 Sr bestond. De rechter heeft daarin een eigen verantwoordelijkheid en is niet gebonden aan de door deskundigen uitgebrachte adviezen. De vaststelling dat sprake is van zo'n psychische stoornis, is van feitelijke aard en kan in cassatie slechts op haar begrijpelijkheid worden getoetst (vgl. over artikel 37a Sr ECLI:NL:HR:2008:BC1311).

De Hoge Raad overweegt dat hij in ECLI:NL:HR:2012:BY5355 verder heeft geoordeeld dat geen rechtsregel meebrengt dat alleen een stoornis die is omschreven in de DSM aangemerkt kan worden als een 'gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens' zoals bedoeld in artikel 37a lid 1 Sr. De Hoge Raad heeft in dat arrest bovendien opgemerkt dat de enkele omstandigheid dat een stoornis wel als zodanig wordt aangeduid in de DSM, evenmin betekent dat de rechter tot het oordeel moet komen dat sprake is van zo'n gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis. Deze uitgangspunten zijn ook van toepassing ten aanzien van de psychische stoornis als bedoeld in artikel 39 Sr.

De feitenrechter kan op grond van artikel 39 Sr beslissen dat het ten laste gelegde feit niet aan de verdachte kan worden toegerekend als ten tijde van dat feit bij de verdachte sprake was van een stoornis als bedoeld in deze bepaling en de verdachte als gevolg van die stoornis niet kon begrijpen dat dat feit wederrechtelijk was of niet in staat was in overeenstemming te handelen met zijn begrip van de wederrechtelijkheid van dat feit.

De Hoge Raad overweegt dat de gedragingen van de verdachte die aan het optreden van de in artikel 39 Sr bedoelde stoornis zijn voorafgegaan, in de weg kunnen staan aan het oordeel dat

het ten laste gelegde feit niet aan de verdachte kan worden toegerekend in de zin van deze bepaling, maar slechts onder bijzondere omstandigheden. Van zulke bijzondere omstandigheden kan bijvoorbeeld sprake zijn als het optreden van de stoornis aan de verdachte zelf te wijten is geweest omdat hij verdovende middelen heeft gebruikt (vgl. ECLI:NL:HR:1981:AC0902 en ECLI:NL:HR:2008:BC3797).

De Hoge Raad overweegt dat het hof naar aanleiding van het onderzoek op de terechtzitting en mede op basis van drie gedragskundige rapportages, in onderling verband en samenhang bezien, geoordeeld heeft dat de verdachte ten tijde van het begaan van de strafbare feiten leed aan een psychische stoornis, zonder dat het daarbij een specifieke stoornis heeft vastgesteld. In dat verband heeft het hof verder geoordeeld dat 'de wet noch de jurisprudentie vereist dat de stoornis wordt geclassificeerd volgens de DSM-5 en dat deze dient te worden vastgesteld door (een) gedragskundige(n)' en dat het hof moet vaststellen 'of sprake is van een stoornis en/of gebrekkige ontwikkeling in juridische zin'. De Hoge Raad oordeelt dat deze oordelen, gelet op hetgeen is vooropgesteld, niet van een onjuiste rechtsopvatting getuigen. Voor zover de derde en vierde klacht berusten op de opvatting dat het hof vaststellingen had moeten doen over de precieze aard van de bij de verdachte vastgestelde stoornis, falen zij dus omdat die opvatting in haar algemeenheid geen steun vindt in het recht.

Het hof heeft vastgesteld dat de ten laste gelegde feiten in direct verband staan met de ten tijde van die feiten bij de verdachte aanwezige stoornis. Met betrekking tot de vraag of de bewezen verklaarde feiten aan de verdachte kunnen worden toegerekend, heeft het blijkens zijn overwegingen acht geslagen op wat daarover is aangevoerd door de vertegenwoordigers van het openbaar ministerie en door de verdediging. Verder heeft het hof onder ogen gezien dat over deze vraag in twee gedragskundige rapportages als advies van de betreffende deskundigen naar voren is gebracht dat de feiten (in het geheel) niet aan de verdachte zouden moeten worden toegerekend. Het hof heeft daarnaast op basis van zowel die gedragskundige rapportages, als van een derde gedragskundige rapportage en van in die rapportages weergegeven (door het hof geciteerde) eigen verklaringen van de verdachte overwogen dat de verdachte voor, tijdens en na de ten laste gelegde feiten 'de strekking, de wettelijke en de morele ongeoorloofdheid en de context van zijn gedragingen in ieder geval tot op zekere hoogte heeft kunnen begrijpen en ook tot op zekere hoogte in staat was om overeenkomstig dat begrip zijn wil te vormen'. In dat verband heeft het hof ook vastgesteld dat de verdachte bij het begaan van de feiten telkens keuzes heeft gemaakt ten aanzien van de persoon van het beoogde slachtoffer en het moment van handelen. Op basis hiervan heeft het hof vastgesteld dat de verdachte niet verkeerde 'in het volledige onvermogen om in overeenstemming van het nog bij hem levende begrip van de morele ongeoorloofdheid en wederrechtelijkheid van de bewezen verklaarde feiten te handelen en [dat] hij evenmin volledig verstoken [was] van zijn

vermogens om krachtens dat inzicht zijn wil te bepalen’.

Mede op grond van dit alles heeft het hof geconcludeerd dat de verdachte ten tijde van het begaan van de bewezen verklaarde feiten in enige mate in staat was een afweging te maken en voldoende in staat was om de wederrechtelijkheid van zijn gedragingen te begrijpen en overeenkomstig dat begrip te handelen. Verder heeft het hof geoordeeld dat het handelen van de verdachte weliswaar in overwegende mate, maar niet volledig werd bepaald door zijn stoornis en dat gelet hierop de feiten in verminderde mate aan de verdachte kunnen worden toegerekend. De Hoge Raad oordeelt dat dat oordeel, gelet op hetgeen is vooropgesteld, niet getuigt van een onjuiste rechtsopvatting en niet onbegrijpelijk is. Verweven als het is met waarderings van feitelijke aard, is voor verdere toetsing van dit oordeel in cassatie geen plaats.

J.H.J. Verbaan, oktober 2023

Instantie: Hoge Raad

Datum uitspraak: 17-10-2023

ECLI: ECLI:NL:HR:2023:1295

Zaaknummer: 22/00998

Rechters: V. van den Brink, Y. Buruma, A.L.J. van Strien, C. Caminada en T. Kooijmans

Advocaten: E.E.W.J. Maessen, S. Weening en I.T.H.L. van de Bergh

Wetsartikelen: 289 Sr, 39 Sr en 37a Sr